

αὐτοῦ μέτρου εἰσὶν αἰτίαι τοῦ ἴσου· κατὰ δὲ τὴν ποιότητα, ὡς αἰτίαν εἰδικήν· ἢ γὰρ ποιότης ἐστὶν αἰτία τοῦ τινὰ λέγεσθαι ἴσα.

f. 108 Πρὸς τὸ δεύτερον. Τὸ ἴσον καὶ ἀνίσον τῷ μὲν ποσῷ προσήκει καθ' αὐτό, ὡσπερ καὶ τῇ οὐσίᾳ τὸ δάχεσθαι τὰ ἐναντία· τῇ δὲ πράξει κατὰ συμβεβηκός, ὅτε ἡ πράξις ἐστὶ πρᾶξιν κατὰ συμβεβηκός, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, διὰ τὸ ὑποκαίμενον τῆς πράξεως ἢ τὸ μέτρον.

Leçon XI.

Des relations.

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΕΝΔΕΚΑΤΗ.

10 Περὶ τῶν πρὸς τι.

Διορισάμενος περὶ τῆς ποσότητος, νῦν περὶ τῆς ἀναφορᾶς εἴπουν τῶν πρὸς τι διορίζεται. Καὶ διαιρεῖται τοῦτο τὸ μέρος εἰς δύο· ἐν τῷ πρώτῳ διορίζεται περὶ τῶν ἀναφορικῶν ὅσον κατὰ τὸ λέγεσθαι, ταῦτόν δὲ εἰπεῖν κατὰ τὴν τῶν ἄλλων δόξαν, οἷτινες ὠρίζοντο τὰ πρὸς τι τῷ λέγεσθαι· ἐν 15 τῷ δευτέρῳ διορίζεται περὶ αὐτῶν κατὰ τὸ εἶναι, ταῦτόν δὲ εἰπεῖν κατὰ τὴν ἰδίαν δόξαν, ἐν τῷ· „Ἐχει δὲ ἀπορίαν.“

Τὸ πρῶτον αὐθις διαιρεῖται εἰς δύο. Ἐν τῷ πρώτῳ διορίζεται περὶ τῶν ἀναφορικῶν ὅσον πρὸς τὰ οὐσιώδη αὐτῶν, τιθεῖς αὐτῶν τὸν ὅρισμόν καὶ τὴν διαίρεσιν ἀνιχνεύων· ἐν τῷ δευτέρῳ, ὅσον πρὸς τὰ συμβεβηκότα 20 ἢ παρεπόμενα αὐτοῖς εἴπουν τὰς αὐτῶν ιδιότητας, αἷτινές εἰσι· τρεῖς ἐν τῷ γράμματι, ὥστε καὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο διαιρεῖται εἰς τρία. Καὶ τοῦτο τὸ μέρος ἀρχεται ἀπὸ τοῦ· „Ἰπάρχει δὲ καὶ ἐναντιότης.“ Καὶ τὸ πρῶτον αὐθις διαιρεῖται εἰς τρία· πρῶτον, ὀρίζεται καὶ ἀναπτύσσει τὸν ὅρισμόν ἅμα· δεύτερον, διαιρεῖ καὶ ἀποδείκνυσι τὴν διαίρεσιν· τρίτον, 25 ἀποσκευάζεται τινὰ ἀπορίαν.

Φησὶ τοίνυν πρῶτον, ὅτι πρὸς τι λέγεται ἐκεῖνα ὅσα αὐτὰ ἅπερ ἐστὶν ἐτέρων εἶναι λέγονται, τουτέστιν ὧν θάτερον πρὸς τὸ λοιπὸν ἀναφέρεται ἢ κατὰ σχέσιν γενικῆς, ἢ κατὰ ἄλλην ὅποιαν οὖν πτώσιν. Τίθησι γοῦν παραδείγματα ὅσον πρὸς τὴν σχέσιν τῆς γενικῆς, τὸ διπλάσιον καὶ τὸ 30 ἡμισυ, οἷς συναριθμεῖ καὶ τὴν ἕξιν καὶ τὴν διάθεσιν καὶ τὰ λοιπὰ· πάντα γὰρ ταῦτα πρὸς γενικὴν ἀποδίδονται· καὶ δείκνυσιν ὅτι ταῦτα πάντα εἰσὶ πρὸς τι ἐκ τοῦ ἐφαρμόζειν αὐτοῖς τὸν ὅρισμόν τῶν πρὸς τι. Χωρίζεται δὲ τὴν ἕξιν καὶ τὰ μετὰ τὴν ἕξιν τοῦ διπλασίου καὶ ἡμίσεως, ἢ διότι ὑπὲρ ἄλλην κατηγορίαν εἰσὶ, τὴν τοῦ ποιοῦ· τὸ γὰρ διπλάσιον καὶ 35 ἡμισυ τοῦ ποσοῦ εἰσὶν· ἢ διότι οὐκ ἀναφέρονται πρὸς ἀλλήλα ἐν τῇ αὐτῇ πτώσει, τῇ γενικῇ· ἢ γὰρ ἕξις ἐκτοῦ λέγεται· | ἀλλὰ τὸ ἐκτόν, ἕξις ἐκτόν.

Εἶτα τίθησι παράδειγμα τῶν πρὸς τι, τῶν ὀπωσοῦν ἄλλως ἀποδιδομένων πρὸς ἀλλήλα, τὸ μέγα καὶ τὸ ὅμοιον, ὥστε καὶ ἐντεῦθεν βεβαίως τὰ ἐν τῇ ποσότητι εἰρημένα, ὅτι τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν, τὸ πολὺ καὶ ὀλίγον τῶν πρὸς τι εἰσίν. Ἐπεὶ δὲ εἶπεν εἶναι τὴν θέσιν τῶν πρὸς τι, ἵνα μὴ δόξη καὶ τὰ παρονομαζόμενα ἀπὸ τῶν θέσεων, οἷον τὸ καθῆσθαι καὶ ἀνα- 5 κεκλίσθαι, λέγειν εἶναι τῶν πρὸς τι. ἐπάγει ὅτι ἢ μὲν ἀνάκλισις καὶ ἢ στάσις καὶ ἢ καθέδρα, ἃ θέσεις τινές εἰσι, πάντως ἀναφορὰι τυγχάνουσιν· τὸ δὲ ἀνακεῖσθαι, ἢ ἐστάναι, ἢ καθῆσθαι, οὐκ εἰσὶ θέσεις, ἀλλὰ παρωνύμως ἀπὸ τῶν εἰρημένων θέσεων λέγονται, καὶ οὐδὲν κωλύει ταῦτα ὑπ' ἄλλην κατηγορίαν ἀνάγεσθαι, τὴν τοῦ κεῖσθαι· ὡσπερ καὶ ἡ γραμ- 10 ματικὴ ἐστὶ ποιότης, ἀλλ' ὁ γραμματικός, παρωνύμως ἀπὸ ταύτης λεγόμενος, ἐστὶν ὑπὲρ τὴν οὐσίαν.

Ζητήματα.

Περὶ τοῦτο τὸ μέρος ζητεῖται πρῶτον περὶ τῆς τάξεως ταύτης τῆς κατηγορίας· δοκεῖ γὰρ μὴ καλῶς τετάχθαι· πρὸ τῆς ποιότητος, διότι πᾶσα 15 αἰτία φύσει προηγείται τοῦ ἑαυτῆς ἀποτελέσματος, ὃ ὁκλόν ἐστὶν ἐπὶ πάντων· ἢ δὲ ποιότης ἐστὶν αἰτία τῆς ἀναφορᾶς, διότι δύο ποιότητες τοῦ αὐτοῦ εἶδους εἰσὶν αἰτία τῆς ὁμοιότητος, ἣτις ἐστὶν ἀναφορά, καὶ δύο ποιότητες ἀνομοειδεῖς εἰσὶν αἰτία τῆς ἀνομοιότητος· ὡσάυτως δὲ καὶ πᾶσαι αἱ ἀναφοραὶ αἱ ἰδρυμένα· ἐν τῷ γένει τῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ 20 πάθους τίκτονται ἐκ τῶν ποιητικῶν καὶ παθητικῶν δυνάμεων, αἳ εἰσὶν ἐν τῇ ποιότητι.

Ἐτι, τὸ ἀπολελυμένον ἐν ἐκάστῳ γένει προηγείται τοῦ ἀναφορικοῦ, καὶ ἡ ποιότης ἐστὶν ἀπολελυμένη· ἢ δὲ ἀναφορὰ καὶ ἡ σχέσις ἀναφορικόν τι· ἢ ποιότης ἄρα ἐστὶ προηγούμενον τῆς ἀναφορᾶς. 25

Ἄλλὰ δεῖ λέγειν κατὰ τὸν Βοήτιον, ὅτι διὰ τοῦτο ἀμέσως μετὰ τὴν ποσότητα διωρίσατο περὶ τῆς ἀναφορᾶς, διότι τεθείσης τῆς ποσότητος, αὐτίκα τίθεται τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἅπερ εἰσὶν ἀναφοραί, καὶ ἐτι διὰ τὴν συνέχειαν τῆς διδασκαλίας· ἔδει γὰρ ἀμέσως περὶ τῶν πρὸς τι δια- λαβεῖν μετὰ τὴν ποσότητα, διότι περὶ | αὐτῆς διαλεγόμενος, ἅμα καὶ τῶν f. 109 πρὸς τι ἐμνημόνευσεν οὐ σφόδρα παρέργως, ἐν οἷς περὶ τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ διελέγετο. Ἡ δὲ μάλιστα λέγειν, ὅτι ἡ ἀναφορὰ εὐρίσκεται ἐν πλείοσιν κατηγορίαις ὡς ἐν ἰδίαις αἰτίαις· διότι γὰρ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ καθ' ἑαυτὴν εἰ μὴ σχέσις τῶν ὄντων, ἀνάγκη ταύτην εὐρίσκεσθαι ἐν τοῖς οὖσιν ὡς ἐν αἰτίαις. Ἄλλὰ καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ εἶναι αὐτὴν ἐν πλείοσιν 35 ὡς ἐν ἰδίαις αἰτίαις αἰτιόν ἐστὶν αὐτῇ ὁ ἀριθμός, ὅς ἐστι ποσότης· ἀδύνατον γὰρ εὐρίσκεσθαι τὴν ἀναφορὰν ἐν τε οὐσίαις καὶ ποσότησι καὶ ποιότησιν, εἰ μὴ εἴη ἀριθμός· ἀναιρουμένου γὰρ τοῦ πλήθους καὶ κατα-

λειπομένης μόνης τῆς ἐνότητος, οὐκ ἂν ἴδύνατο εἶναι ἀναφορά· ὥστε ἐπειδὴ πρώτη αἰτία τῶν ἀναφορῶν ἐστὶν ἡ ποσότης, εὐλόγως μετὰ τὸν περὶ τῆς ποσότητος λόγον ὁ περὶ τῆς ἀναφορᾶς ἔπεται.

Πρὸς τὸ πρῶτον τοίνυν ἐπιχείρημα λεκτέον, ὅτι ἴν ἂν ἀναγκαῖον τὸ ἐπιχείρημα, εἰ ἡ ποιότης ἦν αἰτία τῆς ἀναφορᾶς καθόλου· νῦν δὲ οὐκ ἐστὶν ἡ ποιότης αἰτία πασῶν τῶν ἀναφορῶν, ἀλλὰ τινῶν, ἐπεὶ καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ ποσότης ἐστὶν αἰτία ἄλλων ἀναφορῶν τῶν ἐν αὐταῖς θεωρουμένων· ἡ δὲ ποσότης ἐστὶν αἰτία, ὡς εἴρηται, τοῦ εἶναι τὴν ἀναφορὰν ἐν ταῖς ἄλλαις κατηγορίαις ἐν ὅσαις δύναται εἶναι.

10 Πρὸς τὸ δεύτερον δεῖ λέγειν, ὅτι ἡ μείζων οὐχ ἀπλῶς ἐστὶν ἀληθής· οὐ γὰρ πᾶν ἀπολελυμένον προηγείται παντὸς ἀναφορικοῦ, ἀλλὰ πᾶν ἀπολελυμένον προηγείται ἑαυτοῦ ἀναφερομένου πρὸς ἕτερον, καὶ οὐ παντὸς ἀναφορικοῦ, καὶ διὰ τοῦτο, εἰ καὶ ἡ ποιότης ἐστὶν ἀπολελυμένη, οὐχ ἔπεται ὅτι προηγείται τῆς ἀναφορᾶς, ἀλλ' ἔπεται ὅτι προηγείται τῆς ποιό-
15 τητος τῆς ἀναφορικῆς.

Δεύτερον, ζητεῖται εἰ ἡ ἀναφορά ἐστὶν πραγματικῶς ὄν. Καὶ φημί πρὸς τοῦτο ἄνευ ἐπιχειρημάτων, ὅτι ἡ ἀναφορά ἐστὶν ὄν πραγματικῶς, διότι πᾶν ὃ τί ἀπολελυμένον δύναται πρὸς ἕτερον ἀναφέρεσθαι ἐστὶν ὄν πραγματικῶς· τῷ γὰρ μὴ ὄντι οὐδὲν δύναται πρὸς ἕτερον ἀναφέρεσθαι·
20 ἡ δὲ ἀναφορά ἐστὶ τοιοῦτον, ὡς ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ ταύτης δῆλόν ἐστιν.
f. 109^v Τοῦτο μέντοι τὸ πραγματικῶς ὄν, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀναφορά, διακεκριμένον ἐστὶ τοῦ ὄντος τοῦ ὑποβεβλημένου αὐτῷ ὡσπερ θεμελίου τινὸς καὶ ὄντος ἀπολελυμένου, διότι πᾶν ὅπερ προστίθῃσιν τινα πραγματικὴν τινα ἰδιότητα, ἦντινα οὐκ ἔχει ἀφ' ἑαυτοῦ οὐσιωδῶς εἴτουν ὑπαρκτικῶς, διακρίεται
25 ἐκείνου· ἡ δὲ ἀναφορά προσελθοῦσα τῷ ἑαυτῆς θεμελίῳ, ὅπερ ἐστὶν ἀπολελυμένον ὄν, ποιεῖ αὐτὸ πρὸς ἕτερον ἀναφέρεσθαι, ὅπερ οὐκ ἔχει ἀφ' ἑαυτοῦ· ὡσπερ ὁ Σωκράτης καθ' αὐτὸν καὶ ἀπολελυμένως οὐκ ἀναφέρεται, ἀλλ' ἐὰν γένηται πατήρ, διὰ τῆς πατρότητος ἴδη πρὸς τὸν υἱὸν ἀναφέρεται. Ἡ ἀναφορά ἄρα, προστιθεῖσα τῷ ἑαυτῆς θεμελίῳ πραγ-
30 ματικόν τι, ὑπαρκτικῶς αὐτοῦ διακρίεται. Δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι ἐστὶ τις ἀναφορὰ ὄν τοῦ λόγου. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἀναφορὰ λαμβάνειν ὀφείλει τὴν ὄντότητα ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὑποκειμένου, ὅταν μὲν ἡ ἀναφορὰ θεμελιώται ἐν τῷ ὄντι τοῦ πράγματος, καὶ αὐτὴ ὄν ἐστὶ τοῦ πράγματος· ὁπόταν δὲ ἔχη θεμελίον τὸ ὄν τοῦ λόγου, καὶ αὐτὴ ὄν τοῦ λόγου ἐστὶν, ὡσπερ ἡ
35 κατηγορία καὶ ἡ ὑπόθεσις, ἡ κατάφασις καὶ ἡ ἀπόφασις καὶ τὰ τοιαῦτα. Δεῖ μέντοι γε εἰδέναι, ὅτι ἡ ἀναφορὰ τοῦ λόγου οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ γένει τῆς ἀναφορᾶς, ἵγουν ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῶν πρὸς τι καθ' αὐτήν, ἀλλὰ κατὰ ἀναγωγὴν· ἀλλὰ μόνον ἡ πραγματικὴ ἀναφορὰ ἐστὶν ἐν τῷ τοιούτῳ γένει καθ' αὐτήν.

40 Ἐπὶ δεῖ καὶ τοῦτο εἰδέναι ὅτι, εἰ καὶ ἡ ἀναφορὰ ἰδρύεται ἐν τοῖς

πράγματα: τῶν ἄλλων κατηγοριῶν, ἢ πασῶν, ἢ τινῶν, ὅμως οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὡς γένος ἢ εἶδος ἄτομον, ἀλλὰ μάλλον ἔστι τις κατηγορία καθ' αὐτήν διακεκριμένη τῶν ἄλλων, διότι τὸ θεμελιούμενον ἐπὶ τινος ὡς ὑποκειμένου διαφέρει αὐτοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν, ὡς περ ἡ λευκότης διαφέρει τοῦ ἰδίου ὑποκειμένου, εἰ καὶ ἐν τῷ εἶναι συνημμένη ἔστι μετὰ τοῦ τοιοῦτου ὁ ὑποκειμένου.

Τρίτον, ζητεῖται εἰ ἔστιν ἡ ἀναφορά ἐν γένος γενικώτατον. Καὶ φημι ἄνευ ἐπιχειρημάτων, ὅτι ἔστιν ἐν γένος γενικώτατον, διότι πᾶν ὅπερ ἔχει ἓνα κοινὸν λόγον κατὰ πάντα τὰ ἴδια εἶδη, λαμβανόμενον ἐξ ἑνὸς τρόπου τῆς ὑπάρξεως κοινῶς εὐρισκόμενον ἐν τοῖς ἰδίαις εἶδεσιν, ἔστιν ἐν γένος · f. 110 ἡ δὲ ἀναφορά ἔστι τοιοῦτον · ὃ δῆλόν ἐστιν ἐπισκεπτομένοις τὰ τε εἶδη τῆς ἀναφορᾶς καὶ τὰ μερικὰ πάντα · ἄρα, καὶ τὰ λοιπὰ. Δεῖ δὲ εἰδέναι: ὅτι ἡ δυὰς τῶν ἀναφορικῶν οὐ προσίσταται τῇ ἐνότητι τοῦ γένους τῆς ἀναφορᾶς · οὐ γάρ ἐστι γένος αὐτὸ τὸ ἀναφορικόν, ἀλλ' ἡ σχέση ἢ ἐν ἀμφοῖν, ἣτις ἔστιν ἐν δυοῖς μία · μία δὲ τῷ πράγματι λέγω, ἐπεὶ τῷ λόγῳ 15 εἰσὶ δύο καὶ αἱ σχέσεις.

Τέταρτον, ζητεῖται εἰ ἡ ἀναφορά ἔστιν οὐσία, ἢ συμβεβηκός. Καὶ δόξειεν ἂν μὴ εἶναι συμβεβηκός, διότι ὅπερ ἔστιν ἐν τινι ἐν ᾧ οὐ δύναται εἶναι συμβεβηκός, τοῦτο οὐκ ἔστι συμβεβηκός · ἡ δὲ ἀναφορά ἔστι τοιοῦτον · ἔστι γὰρ ἐν τῷ Θεῷ, ἐν ᾧ οὐδέν ἐστι συμβεβηκός. Ὅτι δέ 20 ἔστι, δῆλον · ὁ γὰρ Θεός ἐστιν αἰτία πάντων τῶν κτισμάτων καὶ ἀρχή · ἡ δὲ αἰτία ἀναφέρεται πρὸς τὸ αἰτιατόν, καὶ ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ ἡργούμενον ἢ τὸ ἐκ τῆς ἀρχῆς.

Ἔτι, τὸ αὐτὸ ἑαυτῷ οὐκ ἔστι συμβεβηκός · ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸ ἔστιν ἀναφορά, ὡς περ ἡ ταυτότης · ἡ ἀναφορά ἄρα οὐκ ἔστι συμβεβηκός. 25

Ἄλλ' εἰς τοῦναντίον ἔστιν ὁ Φιλόσοφος ἐναριθμῶν τοῖς γένεσι τοῦ συμβεβηκότητος τὴν ἀναφορὰν.

Ἰστέον τοίνυν, ὅτι ἡ ἀναφορά ἔστι συμβεβηκός, διότι τὸ ἐν ἄλλῳ ὄν καὶ οὐ καθ' αὐτό ἔστι συμβεβηκός, ὡς πολλαχοῦ ὀρίζεται τὸ συμβεβηκός ὁ Φιλόσοφος, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς Τοπικοῖς καὶ ἐν τῇ Μετὰ τὰ 30 φυσικά · ἡ δὲ ἀναφορά ἔστιν ἐν ἄλλῳ ὡς ἐν ἰδίῳ θεμελίῳ.

Ἔτι, τὸ ἐπείσερχόμενον τῷ ἐνεργείᾳ ὄντι ἔστι συμβεβηκός · ἡ δὲ ἀναφορά ἔστι τοιοῦτον, ὅλον ἢ πατρότης · ἐπείσερχεται γὰρ τῷ ἐνεργείᾳ ὄντι ἵγουν τῷδε τῷ ἀνθρώπῳ · ἄρα, καὶ τὰ λοιπὰ.

Τότε πρὸς τὰ ἐπιχειρήματα λέγω πρὸς μὲν τὸ πρῶτον, ὅτι τῇ μείζονι 35 συγχωρῶ · ὅτι δὲ ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ ἀναφορά, λέγω ὅτι οὐδεμία ἀναφορά ἔστιν ἐν τῷ Θεῷ διαφέρουσα τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Λέγω δὲ καὶ ὅτι αἱ ἀναφοραὶ τῆς αἰτίας πρὸς τὸ αἰτιατόν καὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς τὸ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀποδίδονται τῷ Θεῷ μόνον ὅσον πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἡμετέρας νοήσεως · οὐ γάρ εἰσιν ἐν τῷ Θεῷ αὐταὶ πραγματικῶς, ἀλλὰ μάλλον ἐν τοῖς πράγ- 40

110^v μασιν. Καί τοῦτο ἀρκεῖ κατὰ τὸ παρόν, ἐπεὶ τὸ περὶ τῶν | ἀναφορῶν, ὅπως εἰσὶν ἐν τῷ Θεῷ, θεωρεῖν θεολόγῳ ἀνήκει καὶ οὐ λογικῷ.

Πρὸς τὸ δεύτερον συγχωρῶ τῇ μεῖζονι· καὶ ὅτι τοῦ αὐτοῦ ἐστὶ πρὸς ἑαυτὸ ἀναφορά, συγχωρῶ· τὸ δὲ μὴ εἶναι αὐτὴν συμβεβηκός, λέγω ὅτι οὐχ ἔπεται, ἀλλὰ μᾶλλον ἔπεται τοῦτο τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ ἔσχατα τῆς ἀναφορᾶς ἄμφω οὐκ εἰσὶν αὐτῷ συμβεβηκότα, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνο ταῦτόν ἐστὶν ἄκρον ἑκατέρως τῆς ἀναφορᾶς.

Πέμπτον, ζητεῖται περὶ τίνων ἐν τῷ γράμματι δεομένων ζητήσεως. Καὶ πρῶτον, περὶ τοῦ ἔρισμου τῶν πρὸς τι, διατί ἐκδέδωκε τοῦτον πληθύντικῶς, καίτοι τὰ ἄλλα ὠρίζετο ἐνικῶς. Δεύτερον, ζητεῖται τίνα ἂν εἴη τὰ εἶδη καὶ αἱ διαφοραὶ ταύτης τῆς κατηγορίας, καὶ διατί οὐκ ἔθηκε ταῦτα ὁ Φιλόσοφος, ὡσπερ ἐν τῇ ποσότητι τέθεικε, καὶ ἐν τῇ ποιότητι θήσει. Τρίτον, περὶ τῶν παραδειγμάτων ἃ τίθησι· δοκεῖ γὰρ μὴ καλῶς τιθέναι· τινὰ γὰρ ἄπερ ἐνταῦθα τίθησιν ὡς ἀναφορᾶς, ἐρεῖ αὐτὰς ὑστερον εἶναι ποιότητος, οἷον τὴν ἕξιν καὶ τὴν ἐπιστήμην.

Πρὸς μὲν οὖν τὸ πρῶτον δεῖ λέγειν, ὅτι ἡ ἀναφορὰ φυλάττεται ἐν δυσίν, ὡς εἴρηται· αἱ δὲ λοιπαὶ κατηγορίαι ἐν ἐνὶ μόνον, καὶ διὰ τοῦτο διαφόρως ταύτην τε καὶ ἐκείνας ὠρίσατο.

Πρὸς τὸ δεύτερον ῥητέον ὅτι, ὡς φησιν ὁ Φιλόσοφος ἐν τῷ τέλει τούτου τοῦ κεφαλαίου, χαλεπὸν ἐστὶ θαρρύντως ἀποφαίνεσθαι περὶ τῶν τοιούτων, δηλονότι περὶ τῶν ἀναφορῶν, καὶ διὰ τοῦτο οὐ διακρίνει τὰ εἶδη αὐτῆς ἰδίῳ ὀνόματι· ἱκανῶς μέντοι γε φανεροῖ τοῦτο καὶ διὰ τῶν παραδειγμάτων. Ἐνιοὶ μὲν οὖν φασιν, ὅτι διὰ μὲν τούτου τοῦ ὀνόματος τοῦ πρὸς τι σημαίνεται τὸ γενικώτατον, τὰ δὲ εἶδη διαίρουνται τῇ κατὰ τὰς πτώσεις διαφορᾷ. Καὶ οἱ τοιοῦτοι λέγουσιν, ὅτι τῶν ἀναφορικῶν τὰ μὲν ἀναφέρονται κατὰ γενικὴν πτώσιν, τὰ δὲ κατὰ τὰς λοιπὰς δύο πτώσεις, τὰ δὲ μεσιτευσούσης προθέσεως, καὶ ταύτης τῆς διαίρέσεως λέγουσιν ἄπτεσθαι τὸν Ἀριστοτέλην, ἐν τῷ λόγῳ τῶν πρὸς τι λέγοντα· „Ἐτέρων, ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον.“ Καὶ οὗτοι φανερῶς ἀμαρτάνουσιν· τῇ γὰρ πτωτικῇ σχέσει, ἣτις ἐστὶ συμβεβηκός τῆς ἀναφορᾶς, ποικίλλουσι | τὰ εἶδη τῆς ἀναφορᾶς· τοῦτο δὲ καὶ ἄλλως ἐστὶν ἄτοπον. Εἰ γὰρ ἡ πτωτικὴ σχέσις ἐποικίλλε τὰ εἶδη τῆς διαφορᾶς, πᾶσαι αἱ ἀναφοραὶ αἱ τῇ αὐτῇ πτώσει ἀποδιδόμεναι, οἷον τῇ γενικῇ λόγου χάριν, ἦσαν ἂν τοῦ αὐτοῦ εἶδους· ἀλλ' ἀδύνατον. Ἄλλοι δὲ διακρίνουσι τὰ εἶδη τῶν ἀναφορικῶν κατὰ τοὺς βαθμοὺς αὐτῶν, καὶ λέγουσι τῶν ἀναφορικῶν τρία εἶναι εἶδη· ὑπερκείμενα, ὑποκείμενα καὶ ἰσοδυναμοῦντα· ὑπερκείμενα μὲν, οἷον πατήρ, δεσπότης, διπλάσιον· ὑποκείμενα δέ, οἷον υἱός, δοῦλος, ἦμισυ· ἰσοδυναμοῦντα δέ, οἷον ἕμισον, ἴσον. Ἄλλ' οὐδὲ οὗτοι καλῶς λέγουσιν· τὰ γὰρ

ἀναφορικὰ διαίρουσιν, οὐ τὴν ἀναφορὰν αὐτήν. Ἔτεροι δὲ φασιν, ὅτι ἡ ἀναφορὰ καὶ ἡ σχέσις τετραχῶς ἐστίν· ἡ φύσει, οἷον πατήρ, υἱός· ἡ τέχνῃ, οἷον μαθητής, διδάσκαλος· ἡ τύχῃ, οἷον δεσπότης, δοῦλος· ἡ προαιρέσει, οἷον φίλος. Ἄλλ' οὐδὲ αὕτη ἡ διαίρεσις καλῶς λέγεται· οὐ γὰρ ἔχει ἀνάγκη τινά. Ὅθεν βέλτιόν ἐστι λέγειν ὅτι, ἐπεὶ ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι δεῖ τινὰ τάξιν, αὕτη δὲ ἡ τάξις ἀναφορὰ τίς ἐστίν, ἀνάγκη ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι ἀναφορὰς τινάς, καθ' ἃς ἐν πρὸς ἄλλο τέτακται. Τέτακται δὲ ἐν πρὸς ἄλλο διχῶς· ἢ κατὰ ποσότητα, ἢ κατὰ τινὰ δύναμιν ποιητικὴν, ἢ παθητικὴν· ἐν τούτων γὰρ μόνων θεωρεῖται τις ἀναφορὰ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ πράγματι· μετρεῖται γάρ τι οὐ μόνον ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῷ ποσό- 10 τητος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς ἐξωτερικῆς· τῇ ποιητικῇ δὲ δυνάμει ὄρα τι εἰς ἄλλο, καὶ τῇ παθητικῇ πάσχει ὑπ' ἄλλου, ἀλλὰ τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ ποιότητι τέτακται πρὸς ἑαυτόν. Τάττεται δὲ τι καὶ πρὸς ἄλλο τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ ποιότητι κατὰ συμβεβηκός, καθὸ ἡ ποιότης, ἢ τὸ εἶδος τὸ οὐσιῶδες, ἢ ἡ ὕλη ἔχει λόγον δυνάμεως ποιητικῆς ἢ παθητικῆς, καὶ καθὸ ἐν αὐταῖς 15 θεωρεῖται λόγος τις ποσότητος, ἢ ὅτι τὸ ἐν τῇ οὐσίᾳ ποιεῖ τὸ ταυτόν, καὶ τὸ ἐν τῷ ποιῶ ποιεῖ τὸ ὅποιον, καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ πλῆθος ἐν τοῖς αὐτοῖς ποιεῖ τὸ ἀνόμοιον καὶ τὸ ἕτερον καὶ τὸ πρὸς τι, καθὸ τι μᾶλλον καὶ ἧττον λέγεται λευκόν· οὕτω γάρ τι | ἐτέρου λευκότερον λέγεται. Καὶ f. 111^v διὰ τοῦτο ὁ Φιλόσοφος φησιν ἐν πέμπτῳ τῶν Μετὰ τὰ φυσικά, τὰ 20 εἶδη τῆς ἀναφορᾶς ἀποδιδοῦς, τινάς μὲν ἴσχειν τὴν αἰτίαν ἀπὸ τῆς ποιότητος, τινάς δὲ ἀπὸ τῆς ποσότητος, τινάς δὲ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ πάθους. Καὶ οὕτω πρώτως ἡ ἀναφορὰ εὐρίσκεται ἐν τῇ ποσότητι καὶ ἐν ταῖς δυνάμεσι· ταῖς ποιητικαῖς καὶ παθητικαῖς· δευτέρως δὲ εὐρίσκεται καὶ ἐν τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ ποιότητι. Τῶν μὲν οὖν ἀναφορῶν τῶν ἐν τῇ ποσό- 25 τητι θεωρουμένων ἄπτεται ἐν τῷ μείζονι καὶ τῷ διπλασίῳ· τῶν δὲ ἐν τῇ ποιότητι ἄπτεται ἐν τῇ ἕξει, τῇ διαθέσει καὶ τοῖς λοιποῖς· τῶν δὲ ἐν τῇ ποιητικῇ καὶ παθητικῇ δυνάμει ἄπτεται ἐν τῷ ὁμοίῳ καὶ τοῖς τοιοῦτοις, ἐπειδὴ εἴρηται, ὅτι ἡ ποιότης, ἡστινος ἢ ἐνότης ποιεῖ τὴν ὁμοιότητα, ἔχει λόγον ποιητικῆς καὶ παθητικῆς δυνάμεως. Περὶ δὲ τοῦ ὁμοίου λέγων, 30 ὅπερ σημαίνει ἀναφορὰν ἐν τῇ ποιότητι, δυνάμει καὶ περὶ τοῦ ταύτου λέγει, ὅπερ σημαίνει ἀναφορὰν ἐν τῇ οὐσίᾳ· δηλοῖ γὰρ οὐσίας ἐνότητα· καὶ οὕτω καθόλου τῶν τεσσάρων εἰδῶν τῆς ἀναφορᾶς τῶν τε πρώτως καὶ δευτέρως λεγομένων ἄπτεται ἐνταῦθα ὁ Φιλόσοφος, εἰ καὶ στενωῶς λίαν· ἃ δὴ τέσσαρα γένη τῆς ἀναφορᾶς ὑποδιελέσθαι δυνατὸν ἕκαστον 35 εἰς πλείω εἶδη. Ἄλλὰ διὰ τὴν συντομίαν ταῦτα παρίεμεν· ἀρκεῖ γὰρ ἔσον πρὸς τὴν παροῦσαν σκέψιν καὶ τοσαῦτα ζητεῖσθαι.

Πρὸς τὸ τρίτον δεῖ λέγειν, ὅτι οὐδὲν κωλύει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα εἶναι ἐν διαφόροις κατηγορίαις διαφόρως καὶ οὐ τῷ αὐτῷ τρόπῳ· ὡςπερ ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱός, ὅσον πρὸς τὸ σημαίνόμενον, εἰσὶν ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῆς 40

ουσίας· ὅσον δὲ πρὸς τὴν σχέσιν, εἰσὶν ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῆς ἀναφορᾶς. Ὅθεν καὶ τὰ εἰρημένα, ὅσον μὲν πρὸς τὴν αὐτῶν ὑπαρξιν, εἰσὶ ποιότητες· ὅσον δὲ πρὸς τὸ λέγεσθαι αὐτῶν καὶ τὴν σχέσιν, εἰσὶ πρὸς τι.

Leçon XII.

6

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΔΩΔΕΚΑΤΗ.

Ἐπάρχει δὲ καί.

Νῦν ἀρχεται τίθεναί τας ιδιότητας τῶν πρὸς τι, καὶ τίθησι πρώτην, τὸ ἔχειν ἐναντίον. Ἡ ἀρετὴ γὰρ τῇ κακίᾳ ἐναντίον, ὧν ἑκάτερον τῶν πρὸς τι ἐστίν· οὐ μόνον· δεῖ νοεῖν, ὅτι ἡ ἀρετὴ ἀναφορικῶς λέγεται πρὸς τὴν | κακίαν, ὅτι οὕτως οὐκ ἂν εἶπεν ἐναντία, ἐπεὶ ἀντιδιήρηται τὰ πρὸς τι τοῖς ἐναντίοις, ὡς μετὰ ταῦτα ἐρεῖ ὁ Φιλόσοφος. Οὐ πᾶσι δέ, φησί, τοῖς πρὸς τι ὑπάρχει τὸ ἐναντίον· τῷ γὰρ διπλασίῳ καὶ τοῖς τοιούτοις οὐδὲν ἐστὶν ἐναντίον, καὶ τούτου αἰτία ἐστὶν ὅτι τὰ πρὸς τι, ἐπεὶ σημαίνουσι τᾶς ἐτέρου πρὸς ἕτερον, οὐ δύνανται νοεῖσθαι ἄνευ πράγματος
15 ἄλλης κατηγορίας, οὔτε πατήρ ἐηλονότι ἄνευ οὐσίας, οὔτε διπλάσιον ἄνευ ποσότητος, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. Ὅθεν, εἰ ἡ κατηγορία καθ' ἣν ἐστὶ τὰ πρὸς τι ἐπιδέχεται τὰ ἐναντία, καὶ τὰ πρὸς τι ἐπιδέξονται πάντως. Εἰ δὲ ἡ κατηγορία ἀπαναίνεται τὴν ἐναντιότητα, καὶ ἡ ἐν ταύτῃ ἀναφορὰ ἐκείνην οὐκ ἐπιδέχεται· καὶ διότι τῇ οὐσίᾳ καὶ τῇ ποσότητι
20 οὐδὲν ἐστὶν ἐναντίον, τῇ δὲ ποιότητι ἐστὶν ἐναντίον, διὰ τοῦτο ἡ ἀναφορὰ ἢ ἀπὸ τῆς ποιότητος λαμβανομένη ἔχει ἐναντίον, ἐκείνα· δὲ αἱ ἄλλαι οὐκ ἔχουσιν. Δεῖ δὲ εἰδέναι· ὅτι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία εἰσὶ πρὸς τι ὅσον κατὰ τὸν λόγον τοῦ γένους αὐτῶν ἦγουν τῆς ἕξεως, ἣτις λέγεται τοῦ ἐκτοῦ ἢ τοῦ ἔχοντος. Παρήκε δὲ τὸν λόγον τοῦτον καὶ τὴν αἰτίαν ὁ Φιλόσοφος,
25 διότι οὐπω περὶ τῆς ιδιότητος τῆς ποιότητος εἶρηκεν, ἐξ ἧς ἂν ἐδέησεν αὐτὸν διδόναι λόγον.

Δοκεῖ δὲ τὸ μᾶλλον.

Τίθησι δευτέραν ιδιότητα, τὸ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον. Οὐ πᾶσι δὲ τοῖς πρὸς τι οὐδὲ αὕτη ἀρμόττει, εἴπερ οὐδὲ ἡ προτέρα,
30 διότι ὅπου οὐκ ἐστὶν ἐναντιότης, οὐδὲ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττόν ἐστὶν. Αὗται μὲν οὖν ἄμφω αἱ ιδιότητες οὔτε μόνοις ἀρμόττους τοῖς πρὸς τι, ἀλλὰ κοιναί εἰσιν· οὔτε πᾶσιν, ἀλλὰ τισιν, ὡς εἴρηται.

Πάντα δὲ τὰ πρὸς τι.

Νῦν τίθησι τὰς ἀντιστροφούσας ιδιότητας τῶν πρὸς τι, καὶ εἰσὶν
35 αὗται δύο· ὧν ἡ μὲν πρώτη ἀρμόττει τοῖς ἀναφορικοῖς τῷ λόγῳ τῆς φωνῆς, ἡ δὲ δευτέρα τῷ λόγῳ τοῦ πράγματος. Καὶ πρώτη ιδιότης τῶν

πρός τι ἐστὶν τὸ πάντα αὐτὰ πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεσθαι. Τίθησι τοίνυν αὐτήν· εἶτα δείκνυσιν ἐπαγωγικῶς, τιθεῖς παραδείγματα τὸν δοῦλον, τὸν δεσπότην καὶ τὰ ἐξῆς. Εἶτα, ἐπειδὴ εἶπε πάντα τὰ πρὸς τι πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεσθαι, | δείκνυσί τινα διαφορὰν ἐν αὐτοῖς ὅσον ἐν τῷ λέγε- f. 112^v
σθαι, ἣτις οὐκ ἐμποδίζει τὴν ἰδιότητα πλὴν, φησὶν, ἔστι τις ἐν αὐτοῖς 5
διαφορὰ, ὅτι οὐ πάντα τὰ ἀναφορικὰ ἀντιστρέφουσιν ἐν τῇ αὐτῇ πτώσει τῆς λέξεως· πατήρ μὲν γὰρ καὶ υἱός, καὶ διπλάσιον καὶ ἡμισυ τῇ αὐτῇ πτώσει ἀντιστρέφουσιν· ἐπιστήμη δὲ καὶ ἐπιστητὸν καὶ ὅσα τοιαῦτα οὐ τῇ αὐτῇ πτώσει ἀντιστρέφουσιν. Ἐπιστήμη μὲν γὰρ ἐπιστητοῦ λέγεται, τὸ δὲ ἐπιστητὸν οὐκ ἐπιστήμη, ἀλλ' ἐπιστήμη, τουτέστι πρὸς δοτικὴν, 10 ἀποδίδοται. Εἶτα ἐν τῷ· „Ὁὐ μὲν ἀλλ' ἐνίστε,“ λύει ἐνστασίαν τινα· εἶπε γὰρ ἂν τις, ὅτι ἐνὰ τῶν πρὸς τι οὐκ ἀντιστρέφει· τὸ πτερὸν γὰρ καὶ ὁ ὄρνις πρὸς τι εἰσὶν, ἀλλ' οὐκ ἀντιστρέφει· πτερὸν γὰρ ὄρνιθος λέγεται, ἀλλ' ὄρνις πτεροῦ οὐ λέγεται. Καὶ φησὶν λύων, ὅτι ἐνταῦθα καὶ ἐν πᾶσι τοῖς οὕτως ἀποδιδόμενοις τὸ ἀμάρτημα τοῦ ἀποδιδόντος ἐστὶ· διότι 15 γὰρ κακῶς ἀποδίδωσιν, οὐκ ἀντιστρέφει· τὸ γὰρ πτερὸν ὄρνιθος οὐ καλῶς ἀποδέδοται. Ἄλλ' ἔδει λέγειν· τὸ πτερὸν πτερωτοῦ· οὐ γὰρ ὁ ὄρνις ἔχει τὸ πτερὸν ἢ ὄρνις, ἀλλ' ἢ πτερωτόν· ἔνια γὰρ ἔχουσι πτερὰ ἃ οὐκ εἰσὶν ὄρνιθες, οἷον οἱ κύνθαροι καὶ οἱ τέττιγες καὶ οἱ σφήκες καὶ ὄλως τὰ λεγόμενα ζώφια, ὧν οὐδὲν ἐστὶν ὄρνις, διότι ὄρνιθες κυρίως λέγονται 20 ὅσα σχιζόπτερα, ταῦτα δὲ κουλεόπτερα λέγεται εἶναι. Ἄν γοῦν οἰκειῶς οὕτως ἀποδοθῆ, ὡς εἴρηται, καὶ ἀντιστρέψαι· ἔσται γὰρ καὶ τὸ πτερωτόν πτέρῳ πτερωτόν.

Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν τῶν πρὸς τι ἀντιστροφὴν τε καὶ ἀνταπόδοσιν κώλυμα εἶναι δοκεῖ καὶ ἡ τῶν ὀνομάτων ἐνδοξα, ἐξ οὗ ὁ κωλύματος 25 συμβαίνει καὶ τὴν ἰδιότητα ταύτην σαλεύεσθαι, ἣν ὡς πᾶσιν ἐφαρμόζουσιν ταῖς πρὸς τι ἀπέδωκεν, δεῖ, φησί, τὸ τοιοῦτον κώλυμα ἀναρρεῖν αὐτοὺς τιθέντας ὀνόματα, ὅποταν τὸ πρὸς ὃ τι ἀναφέρεται ἐστερημένον ἢ ὀνόματος φανεροῦ, ὡς ἐπὶ τοῦ κεφαλωτοῦ καὶ πηδαλιωτοῦ· ταῦτα γὰρ οὐ λέγεται. Ἄλλὰ οὐδὲν κωλύει πλάττεσθαι πρὸς τὸ γενέσθαι τὴν ἀναφορὰν· 30 ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν γένοιτο· οὔτε γὰρ τὸ πηδάλιον δεῖ λέγειν τοῦ πλοίου, διότι τῶν ἀκατίων, καίτοι πλοίων ἔντων, ὅμως οὐκ ἔστι πηδάλιον· οὔτε τὴν κεφαλὴν ζώου· πολλὰ γὰρ | τῶν ζώων κεφαλὴν οὐκ ἔχει, οἷον καρ- f. 113
κίνοι καὶ αἱ τῆς γῆς σκώληκες καὶ τοιαῦτά τινα. Ὅθεν, ἂν οὕτως ἀποδοθῆ, οὐκ ἀντιστρέψει. Ἄλλ' ἐὰν θῶμεν ὀνόματα πηδαλιωτὸν καὶ 35 κεφαλωτόν, καὶ πρὸς ταῦτα ποιησώμεθα τὴν ἀπόδοσιν, ἀντιστρέψει πάντως· ἔσται γὰρ τὸ πηδαλιωτὸν πηδαλίῳ πηδαλιωτόν· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ κεφαλωτόν κεφαλῇ κεφαλωτόν, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως.

Εἶτα ἐν τῷ· „Οὕτω δὲ ῥάστα,“ κανόνα δίδωσιν ἢ τέχνην πῶς
 ἂν συνηθείημεν εὐκόλως καὶ οἰκείως ὀνοματοποιεῖν, ὁπόταν ἐν τῇ κοινῇ
 συνηθείᾳ ὄνομα μὴ εὐρίσκηται κείμενον τῷ προκειμένῳ πράγματι. Καί
 ἔστιν οὗτος ὁ κανὼν τὸ τιθέναι τὰ ὀνόματα τοῖς πρὸς ἃ γίνεται ἢ ἀπό-
 6 δοσις ἀπὸ τῶν πρώτων, τρυτέστιν τὸ τιθέναι ὀνόματα ἔχοντα ἀναλογίαν
 φωνητικὴν πρὸς τὰ πρώτα οἷον ἔστω πρῶτον τὸ πτερόν· ἀπὸ τούτου
 τοίνυν δεῖ τιθέναι τὸ ὄνομα καὶ τῷ πρὸς ὃ μέλλει ἀποδίδεσθαι τὸ πτερόν,
 καὶ δεῖ λέγειν αὐτὸ πτερωτόν.

Εἶτα πᾶσαν ἐνστάσιν καὶ πᾶν κώλυμα ἀποσκευασάμενος, συμπεραίνει
 16 ὅτι πάντα οὖν τὰ πρὸς τι, εἴαν οἰκείως ἀποδιδῶνται, πρὸς ἀντιστρέφοντα
 λέγεται· καὶ εἴαν μὴ οἰκείως, οὐκ ἀντιστρέφει. Ὅτι δὲ εἰ μὴ, οἰκείως,
 οὐκ ἀντιστρέφει, ἀποδείκνυσιν οὕτως.

Ἄπο τοῦ μᾶλλον.

Οὐκ ἔστι θαυμαστὸν εἰ τὰ ἀφανῆ ἀναφορικὰ οὐκ ἀντιστρέφουσι, μὴ
 18 οἰκείως γινομένης τῆς ἀποδόσεως, ὅπου γε καὶ τὰ ἐναργῶς καὶ ἀναμφισ-
 βητήτως λεγόμενα πρὸς τι οὐκ ἀντιστρέφουσιν ἀνοικείως ἀποδιδόμενα.
 Λέγει δὲ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ δίπουν συμβεβηκὸς οὐ κατ' ἐκεῖνον τὸν
 νοῦν καθ' ὃν ὠρίζετο τὸ συμβεβηκὸς ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτης τῆς πραγματείας·
 ὃ ἐν τῷ· μὴ ὡς μέρος ὑπάρχον ἀδύνατον εἶναι· χωρὶς τοῦ ἐν
 20 ῶ ἔστιν, ἢ καθὼς ἂν ἄλλως ὠρίζοιτο τὸ κυρίως συμβεβηκὸς· ἀλλὰ
 κατ' ἐκεῖνον τὸν νοῦν καθ' ὃν συμβεβηκὸς νοεῖται καὶ πᾶν ἐξωτερικὸν καὶ
 οὐ χωρὶς τι νοεῖσθαι δύναται. Καὶ τοῦτο γὰρ ἔπεται τῷ λόγῳ τοῦ συμ-
 βεβηκότες, ὅτι χωρὶς αὐτοῦ τὸ ὑποκείμενον νοεῖσθαι δύναται. Ἐπεὶ γοῦν
 ὁ δοῦλος καὶ ὁ δεσπότης ἄνευ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ δίποδος νοεῖσθαι
 25 δύνανται, καλῶς ἂν λέγοιτο ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ δίπουν συμβεβηκὸς εἶναι
 διὰ τοῦτο τῷ δούλῳ καὶ τῷ δεσπότη.

f. 113v

Ἔτι εἴαν μὲν τι.

Τὸ αὐτὸ καὶ δευτέρῳ δείκνυται λόγῳ, ὅτι πρὸς ἐκεῖνο γίνεται καλῶς
 ἢ ἀπόδοσις, οὐ καταλειπομένου καὶ τῶν ἄλλων τῶν συνευγεγμένων αὐτῷ
 30 πάντων περιαιρουμένων, αἰεὶ γίνεται πρὸς αὐτὸ ἢ ἀπόδοσις ἀνεμποδίστως
 θατέρου τῶν ἀναφορικῶν· ἀνοικείως δὲ γινομένης τῆς ἀποδόσεως, οὐδ' ἂν
 πάντα τὰ ἄλλα περιαιρεθῆ, αὐτὸ δὲ μόνον καταλειφθῆ, γενίσεται ἢ
 ἀπόδοσις. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ περιττεύει ὁ Φιλόσοφος τῇ λέξει, καίτοι
 φανερωτάτης οὔσης τῆς διανοίας· εἰωθεν γὰρ ὁ Φιλόσοφος περισσεύειν
 35 τῇ λέξει, ὅπου τὸ πλῆθος μόνον τῶν λέξεων ποιεῖν τὴν σύγχυσιν δύνα-
 ται. Καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐπαναλαμβάνων καθόλου τὰ περὶ τῶν κωλυ-

μάτων τῆς ἀντιστροφῆς καὶ ἀνταποδόσεως εἰρημένα, πάλιν συμπεραίνει τὴν εἰρημένην ιδιότητα πρώτην τῶν ἀντιστροφουσῶν.

Δοκεῖ δὲ τὰ πρῶτα.

Τίθησι δευτέραν ιδιότητα ἀρμότουσαν τοῖς ἀναφορικοῖς ἔσον κατὰ τὸ πρᾶγμα, ἣτις ἐστὶ τὸ ἅμα εἶναι τῇ φύσει αὐτά· ἅμα γὰρ διπλάσιον ἔστι καὶ ἥμισυ, καὶ θατέρου μὴ ὄντος, οὐδὲ τὸ λοιπὸν δύναται εἶναι· συναναίρεται γὰρ ὑπ' ἀλλήλων, ἅπερ ιδιότης ἐστὶ τοῦ ἅμα, ὡς ὕστερον δευχθήσεται. Εἶτα κινεῖ ἐνστάσιν πρὸς ταύτην τὴν ιδιότητα, λέγων ὅτι οὐκ ἐπὶ πάντων τῶν πρὸς τι δοκεῖ ἀληθῆς εἶναι αὕτη ἡ ιδιότης, καὶ ἡ ἐνστάσις ἐστὶν ἀπ' ἐκείνων ἅπερ εἰσὶ πρὸς τι κατὰ τὸ λέγεσθαι, ἅπερ οὐ δοκοῦσιν ἅμα εἶναι τῇ φύσει. Καὶ ἡ ἐνστάσις αὕτη διπλῆ ἐπάγεται· πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ ἐπιστητοῦ· δεύτερον δέ, ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ αἰσθητοῦ. Φησὶ τρίτον πρῶτον, ὅτι ἡ ἐπιστήμη καὶ τὸ ἐπιστητὸν εἰσὶν ἀναφορικά, ἀλλ' ὅμως τὸ ἐπιστητὸν προηγείται τῆς ἐπιστήμης. Καὶ τοῦτο δείκνυσι λόγῳ τριπλῶ. Ὁ πρῶτός ἐστιν ὅτι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, προῦφεστῶτων τῶν ἐπιστητῶν, τὰς ἐπιστήμας λαμβάνομεν ὕστερον. Ὁ δεύτερος λόγος ἐστὶν ὅτι, τοῦ ἐπιστητοῦ ἀναίρεθέντος, ἀναίρεται ἡ ἐπιστήμη, καὶ οὐ τὸ ἀνάπαλιν· πᾶν δὲ οὕτως ἔχον ἔστι πρότερον, ὡς μετὰ ταῦτα δευχθήσεται. Ὁ τρίτος ἐστὶν ὅτι, μὴ ὄντος ζώου, οὐκ ἔστι ἐπιστήμη· ἐν γὰρ τῇ τοῦ ζώου ψυχῇ αἱ ἐπιστήμαί εἰσιν· ἀλλὰ, μὴ ὄντος ζώου, δύναται εἶναι ἐπιστητά· τὸ ἐπιστητὸν ἄρα δύναται εἶναι ἄνευ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ ἐν ᾧ ἐστὶν ἡ ἐπιστήμη· ὁ δὲ ἀπολυόμενον ἄλλου δύναται εἶναι ἐκείνου χωρὶς, πρότερόν ἐστιν ἐκείνου· τὸ ἐπιστητὸν ἄρα πρότερον τῆς ἐπιστήμης ἐστίν.

Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μὲν οὖν εἶπεν διὰ τὰ τεχνητά καὶ μάλιστα τὰ μηχανικά· τούτων γὰρ ἐστὶν ἐπιστήμη καὶ μήπω γενομένων· καὶ ἔτι διὰ τὰ ἀναπλάσματα· τούτων γὰρ ἔχομεν ἐπιστήμην, μηδὲ ὅλως ὄντων καθ' ἑαυτά. Καθόσον δὲ εἰσιν ἐν τῇ ψυχῇ, ἅμα τε ἔχομεν τὴν αὐτῶν ἐπιστήμην καὶ ἅμα εἰσὶν αὐτά. Ἀλλὰ μάλλον ἀκριβολογούμενος, ἢ ἐπ' οὐδενός φησιν. Εἰ γὰρ καὶ εὐρίσκειται ἐν τοῖς εἰρημένοις ἡ ἐπιστήμη ἅμα, ἢ πρότερον τοῦ ἐπιστητοῦ, ἀλλὰ ταῦτα οὐκ εἰσὶν ἀληθῆ πρᾶγματα οὐδὲ ὄντα· ἡμῖν δὲ περὶ τῶν πραγμάτων ὁ λόγος.

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ λόγῳ τίθησι τὸ παράδειγμα τὸν τοῦ κύκλου τετραγωνισμόν, καὶ δείκνυσιν ὃ βούλεται, ὑποθέμενος τὸν τοῦ κύκλου τετραγωνισμόν εἶναι ἐπιστητὸν. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸς καλῶς ποιῶν οὐ διωρίσατο τοῦτο ἀλλ' ὑπέθετο, φημὲν ἡμεῖς, ὅτι ὁμολογουμένως οὐκ ἔστιν ἐπιστητὸν ὁ τοῦ κύκλου τετραγωνισμός· καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ τοιόσδε ἐστίν. Πᾶσα γραμμὴ κυκλικὴ εἶτουν περιφερῆς ἐστὶν ἄπειρος· πᾶσα δὲ γραμμὴ εὐθεῖα ἐστὶ πεπερασμένη· οὐδέποτε ἄρα ἡ εὐθεῖα γραμμὴ ἐστὶν ἴση τῇ περιφερείᾳ.

Ἄλλὰ τὸ τετραγωνίζειν τὸν κύκλον οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ εὐρίσκειν γραμμὴν εὐθείαν, ἴσην τῇ περιφερεί, καὶ τοῦτό ἐστιν ἀδύνατον, ὡς εἴρηται. Ἀδύνατον ἄρα τετραγωνίσει τὸν κύκλον. Ὅθεν καὶ πάντες οἱ πειραθέντες τετραγωνίσει σοφιστικῶς τοῦτο ποιοῦσιν, ὡς ὁ Φιλόσοφος ἐν τοῖς ἐλέγχοις δείκνυσιν.

Ὁμοίως δέ.

Τίθησι τὴν δευτέραν ἐνστάσιν ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ αἰσθητοῦ, ὧν ἀναφορικῶς λεγομένων προηγείται τὸ αἰσθητόν, καὶ δείκνυσι τοῖς αὐτοῖς οἷς καὶ τὴν πρώτην ἐνστάσιν κατεσκευάζεν. Εἰ γὰρ μὴ ἔστι, φησὶν, αἰσθητόν, οὐδὲ αἰσθησίς ἐστιν· εἰ δὲ μὴ ἔστιν αἰσθησίς, δύναται εἶναι αἰσθητόν· τὸ αἰσθητόν ἄρα πρότερον τῆς αἰσθήσεως. Καὶ ἐτι ἐκά-
 f. 114^v τερον τούτων ἐστὶν ἀληθές, δείκνυσιν. Ἀναιρεθέντος γάρ, φησὶν, αἰσθητοῦ, ἀναιρεῖται σῶμα, διότι περὶ τὸ σῶμα καὶ ἐν τῷ σώματι εἰσὶν αἱ αἰσθήσεις· ἀναιρεθέντος δὲ τοῦ σώματος, ἀναιρεῖται ἡ αἰσθησίς· καὶ πάλιν, ἀναι-
 15 ρεθέντος τοῦ ζῴου, ἀναιρεῖται ἡ αἰσθησίς, τὸ δὲ αἰσθητόν οὐκ ἀνήρηται· μένουσι γὰρ τὰ δευτέρως αἰσθητά, οἷον σῶμα, θερμόν, γλυκύ, πικρὸν καὶ πάντα τὰ αἰσθητά. Ἐπάγει δὲ καὶ δεύτερον λόγον πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐστὶν ὁ λόγος ἀπὸ τοῦ μάλλον ἐπιχειρῶν, ἢ ἀπὸ τοῦ ὁμοίου· εἰ γὰρ ἅμα, φησὶν, ἐστὶν αἰσθησίς καὶ αἰσθητικόν, ἅμα ἐστὶν αἰσθησίς
 20 καὶ ζῶον, ὥστε εἴ τι πρότερόν ἐστι τοῦ ζῴου, πρότερόν ἐστι τῷ αὐτῷ λόγῳ καὶ τῆς αἰσθήσεως· δυοῖν γὰρ ὄντων ἅμα, εἴ τι ἐστὶ πρότερον τοῦ ἑτέρου τούτων, καὶ τοῦ λοιποῦ τοῦτο πρότερον ἔσται. Ἄλλὰ τὸ αἰσθητόν ἐστὶ πρότερον τοῦ ζῴου· καὶ τῆς αἰσθήσεως ἄρα. Ὅτι δὲ ἐστὶ τὸ αἰσθητόν πρότερον τοῦ ζῴου, δείκνυσιν οὕτως. Τὰ ἐξ ὧν τι συνίσταται πρότερά
 25 εἰσι τοῦ ἐξ αὐτῶν συγκατεμένου· ἀλλὰ τὸ ζῶον συνίσταται ἐκ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ τῶν τοιούτων· τὸ πῦρ ἄρα καὶ τὸ ὕδωρ εἰσὶ πρότερα τοῦ ζῴου· ταῦτα δὲ εἰσὶν αἰσθητά πρῶτα διὰ τὰς ἐν αὐτοῖς πρώτας ποιότη-
 30 τας αἰσθητάς· τὸ αἰσθητόν ἄρα ἐστὶ πρότερον τοῦ ζῴου. Εἶπε δὲ τὸ πῦρ μάλιστα καὶ τὸ ὕδωρ εἶναι ἐξ ὧν συνίσταται τὸ ζῶον ἢ διὰ τὸ ἐν τούτοις μάλιστα συνεστηκέναι τὴν τοῦ ζῴου ζωὴν, ἢ διὰ τὸ μάλιστα εἶναι ταῦτα αἰσθητά, ἢ διὰ τούτων περιλαμβάνων καὶ τὰ λοιπά, διότι ἔκεινα ὡσπερ μεταξὺ τούτων εἰσὶ ταις ποιότησιν, εἰ καὶ πρὸς ἀλληλα τὴν ἀντίθεσιν ἄκραν ἔχουσιν, ὡσπερ καὶ ταῦτα· πυρὶ μὲν γὰρ ἀνθέστηκεν ὕδωρ, ἀερὶ δὲ γῆ.

36

Ζητήματα.

Περὶ τοῦτο τὸ μέρος, δύνανται ζητεῖσθαι πλείω, ἀλλὰ τῆς συντομίας φροντίζοντες, ὀλίγα ζητήσομεν.

Πρῶτον τοίνυν ζητεῖν δεῖ εἰ ἀληθῶς ἐστὶν ἐν τοῖς πρὸς τι ἐναντιότης, τουτέστιν εἰ καλῶς ἢ πρώτη ἰδιότης ἐτίθετο· καὶ δοκεῖ μὴ καλῶς ταύτην